

חג השבועות

על כל איש ואיש⁹ — פארוואס זעט מען ניט אז מען זאל זיך משתדל זיין מקיים זיין די מצוה פון שרייבן א ספר תורה בידו, קיום המצוה בשלימותה¹⁰ (און „כאילו קבלה מהר סיני“)?

און אעפ"ז עס האט אן ארט צו זאגן, אז אויב עס איז פאראן א סופר מומחה וואס שרייבט שענער פון אים, דאָרף מען מוותר זיין אויף דעם שכר ומעלה פון „כאילו קבלה מהר סיני“ (וואס מ'האט דורך שרייבן אליין), נאָר מ'דאָרף דינגען דעם סופר אויף שרייבן פאר אים, כדי עס זאל זיין א „ספר תורה נאה“ (געשריבן דורך א „לבלר אומן“), כהציווי „זה א-לי ואנוהו“¹¹ — התנאה לפניו במצות¹²:

און נאָך מער: לויטן ביאור פון תבואות שור¹³ איז דעם ענין פון „מצוה בו יותר מבשלוחו“¹⁴, אז דאָס איז דער-פאר וואָס ווען מ'מאַכט אַ שלוח צו טאָן אַ מצוה, נראה כאינו רוצה לטרוח בעצמו ובמילא איז עס ניט קיין כבוד המצוה, משא"כ אין אַ פאל ווען מ'מאַכט אַ שלוח כדי צו מוסיף זיין אין כבוד

א. דער רמב"ם פסקנטי: „מצות עשה על כל איש ואיש² מִיִּשְׂרָאֵל לכתוב ספר תורה לעצמו³ שנאמר⁴ ועתה כתבו לכם את השירה⁵, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואעפ"י שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו⁶ הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבים לו. וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי היא כאילו כתבו כולו⁷.”

שטעלט זיך די שאלה: וויבאלד אז שרייבן א ספר תורה איז א „מצות עשה

- (1) רפ"ז מהל' (תפילין ומזוזה ו) ס"ח.
- (2) כ"ה ברמב"ם שם. ובשו"ע י"ד ר"ס ער (פ"א) „כל איש“ ואכ"מ.
- (3) בשו"ע שם: לכתוב לו ספר תורה.
- (4) וילך לא, יט.
- (5) כן הביא הרמב"ם שם (חיבת „ועתה“ ובהשמטת חיבת „הזאת“). אבל מההמשך „כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו“, משמע לכאורה שזוהי השמטת הדפוס וצ"ל גם חיבת „הזאת“ ובפרט שכיב במנין המצות בריש ספר היד (מ"ע יז) „כתבו לכם את השירה הזאת“, ובסהמ"צ מ"ע יח. וראה צפ"נ לרמב"ם שם.
- (6) במנחות ל, א הלשון „כתבו, מעלה עליו הכתוב כו" (וראה לקמן בפנים סי"ב) ובא בהמשך להמאמר „הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק“, שלא הובא ברמב"ם.
- (7) בגמ' „אם הגי' אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו“, וראה לקמן.
- (8) בכמה ענינים דלקמן שקורט בכמה פוסקים ומפרשים, ובמפרשי הרמב"ם ושו"ע. וראה ספר דעת קדושים על הלכות סת"ם בתחלתו סעיף א' וב', ובמפרשים שם. ובמפרשים שנשמנו שם. וראה גם לקו"ש חכ"ד שיחה ב' לפ' וילך.

- (9) והרמב"ם חשבה בסהמ"צ בסוף המ"ע מה „מצות ההכרחיות“.
- (10) לשון הרמב"ם בסהמ"צ (הוצאת הר"ח העליר). ואם כתבו בידו הוא משוכח מאד והוא יותר טוב (ובתרגום הר"י קאפא „והוא עדיף“) כמו שאמר כתבו כו". ובסהמ"צ לפנינו ליתא.
- (11) בשלח טו, ב.
- (12) שבת קלג, ב. ובירמב"ם הל' ס"ח שם היד „כותב כתיבה מתוקנת נאה ביותר“.
- (13) ס' כח סק"ד. וראה שו"ע אדה"ז ס' רג קי"א סק"ב.
- (14) קידושין רפ"ב.

ספר תורה אויף כל אחד ואחד איז גע-
ווען „בדורות הראשונים שהיו כותבין
ס'ת ולומדין בו, אבל האידנא שכותבין
ס'ת ומניחין אותו בכתי כנסיות לקרות
בו ברכים מצות עשה היא על כל איש
מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי
תורה ומשנה וגמרא ופירושי' להגות
בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה
היא ללמוד בה¹⁹ כדכתיב ולמדה את בני
ישראל שימה בפהם ועי' הגמרא והפי'
ידע פי' המצות והדינים על בוריים לכן
הם הם הספרים שאדם מצוה לכותבם²⁰,

וואס אזוי פסקינט דער מחבר אין
ש"ע²¹: „האידנא מצוה לכתוב חומשי
תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן²². ולדעת
כמה פוסקים²³, איז נאך מער — אז

(19) וצ"ע במלך שכותב ב' ס'ת ואחת מניחה
בבית גנזיו (סנה' כא, ב. רמב"ם שם ה"ב. הל' מלכים
רפ"ג) ואפילו לפרקים אינו לומד בה שהרי „וקרא
כל ימי חייו²⁴ בס'ת השני (סנה' ורמב"ם שם) ועוד
זאת: הרי יש לו ס'ת קודם שנעשה מלך וכתבה ע"מ
ללמדה וכו', וכשעולה למלוכה — כותב שני לשם
ס'ת דמלך והראשונה מניחה בבית גנזיו.

(20) יו"ד שם ס"ב.
(21) דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך שם סק"ה.
אבל דעת הב"י ובי"ח שם לדעת הרא"ש ודאי איכא
מצות עשה בכתיבת ס'ת אפילו בזמן הזה (דגם
האידנא זהו עיקר קיום מ"ע). אלא שיש ג"כ מצוה
לכתוב חומשי התורה ומשנה ש"ס ופירושיהן וכ"ה
לדעת כ"כ אחרונים, ראה נ"כ השו"ע שם וש"נ.
וראה ט"ז שם: ואף שלפי משמעות הלשון של
הרא"ש משמע יותר כדברי הדרישה מ"מ כו'.

וצע"כ בלבוש שם ס"ב שכתב „אע"פ דודאי כתיבת
ספר תורה היא המצוה המפורשת בתורה בפירוש
וחייבים לכותבה לקרות בה ברכים²⁵. אבל בב"י שם
שזה (כתיבת חומשים משניות כו') חייב ויותר מצוה
מלכתוב ספר תורה ולהניחו בבית הכנסת לקרות בו
ברכים אבל לכתוב ספר תורה לקרות בו הוא ובניו
פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע. וראה ברכי
יוסף שם.

המצוה זאגט מען ניט „מצוה בו יותר
מבשלוחו²⁶ — קומט אויס בנדו"ד, וואס
דער כבוד המצוה — „התנאה לפניו
במצות²⁷ — פאדערט א „לבלר אומן",
איז ניטא דער דין פון „מצוה בו יותר
מבשלוחו²⁸ —

פארענטפערט דאס אבער ניט די
שאלה הג'ל. ווארום מען געפינט ניט אז
מ'זאל זיך משתדל זיין אפילו עס זאל
זיין „אחרים כותבים לו", און אפילו ניט
משתדל זיין זיך צו מגיה זיין „אפילו אות
א" איז א ספר תורה, און דערמיט מאכן
כשר די ספר תורה²⁹ (וואס דעמאלט איז
„הרי היא כאילו כתבו כולו"³⁰)³¹.

ב. בפשטות קען מען זאגן, אז דער
מנהג ישראל אין דעם איז על פי דעת
הרא"ש³² — אז דער חיוב פון כתיבת

(15) ראה קרית ספר לרמב"ם שם. ובספר
האשכול הלכות ס'ת. רמ"א יו"ד שם. וראה הערה
הבאה.

משא"כ לפי התוס' ד"ה אם הגיה (מנחות שם)
שקאי על הסית שלקח מן השוק שלא נחשב עוד
כחוטף מצוה שהי' אצל חבירו בעבירה שהי' משהה
ספר שאינו מוגה. ועד"ז ברא"ש ונמוקי שם. וצ"ע
בהגמ"י לרמב"ם שם. וראה מנ"ח מצוה תריג (ק"א,
א). שיחות ש"פ יוצא תשמ"ב.

(16) לדעת הרמב"ם. וא"כ הוי כשלימות המצוה
„כאילו קבלה כו" (צפע"נ לרמב"ם שם). ויותר
מכש"אחרים כותבים לו. ובטור יו"ד ר"ס ער
מפורש: כתבו או הגיה בו אפילו אות אחת כאילו
קבלה מהר סיני. ברמ"א (יו"ד שם ס"א) כללם ביחד
„שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנאו והוא
הי' מוטעה והגיהו הרי זה כאילו כתבו". וראה צפע"נ
וכלי חמדה שם. דעת קדושים שם סק"ד. וכבר דשו
ברבים.

(17) וגם קניית אותיות בס"ת, (הרי א) לא מצינו
שכל איש ואיש מישראל ירדוף וישתדל לקנות
אותיות בס"ת (ותיכף משנעשה בר מצוה). (ב) שקויט
ומחלוקת אם יוצאים מצות כתיבת ס'ת בשותפות
(ראה פתחי תשובה יו"ד שם סק"א. נהל אשכול
לאשכול שם. כלי חמדה פ' וילך. ובכ"מ).

(18) הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה.

(*) ובקיצור פסקי הרא"ש מהלכות קטנות ריש
הל' ס'ת: והאידנא כו' עיקר המצוה לכתוב חמשה
חומשי תורה ומשנה כו'.

(ניט ווי דעת רש"י ונמוקי יוסף²⁴ אז אויך דעמאלט איז ער מקיים די מצוה כאטש ניט מן המוכחר²⁵) — היינט ווי איז מען יוצא מצות כתיבת חומשים וכו' דורך קויפן געדרוקטע ספרים אן קיין הגהה²⁶?

ג. בפשטות נעמט מען אן, אז אין דעם באשטייט דער חילוק צווישן דעת הרמב"ם און דעת הרא"ש (ופסק הלכה בשו"ע)²⁷:

לשיטת הרמב"ם אן די מצוה איז כתיבת ספר תורה, דעריבער איז דאס מחייב אז אין דעם זאל זיין די מעשה ופעולת האדם — די כתיבה פון דער ספר תורה (ובמילא אויב „אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו וכל המגיה ספר תורה ואפילו אות אחת הרי היא כאילו כתבו כולו“), און מען איז ניט יוצא מיט קויפן א געשריבענע ספר תורה;

אבער לדעת הרא"ש (ופסק הלכה בשו"ע) איז „מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה“, און דערפאר איז נוגע אז מ'זאל האבן די ספרים אויף צו לערנען

„האידינא“ איז די מצוה בלויז בחומשין משנה וגמרא כו', און ניט בס"ת.

דאס איז אבער ניט מספיק: אויך בנוגע די ספרים (חומשים ומשניות וכו') איז דער לשון הרא"ש וטושי"ע (בלשון הציווי בקרא) מצוה לכתוב — און מען געפינט ניט כלל וכלל אז מ'זאל זיך משה תדל זיין שרייבן די ספרים אדער דינגען איינעם וואס זאל זיי שרייבן פאר אים, אדער לכה"פ מגיה זיין א ספר שקנה, כדי מקיים זיין אט די מצוה.

און הגם אז נאכדעם ווי ס'איז נתפשט געווארן דפוס בעולם איז מנהג רוב ישראל ככולם צו קויפן ספרי דפוס — איז אפילו ווען מ'זאל אנגעמען אז דער לשון „לכתוב“ (אין רא"ש ושו"ע) איז כולל אויך דעם אופן פון הדפסה (ווי-באלד הדפסה האט פארנומען דעם ארט פון כתיבה), קען מען אבער ניט רעכע-נען דעם קויפן א פארטיגן ספר ווי „שכר לו סופר לכתוב לו“, ובפרט אז אין א סך פאלן איז די הדפסה ניט דורך א בן ברית (און קיינער פרעגט זיך ניט נאך אויף דעם²⁸):

נאכמער — וג"ז עיקר: דער רמ"א²⁹ פסקינט (בנוגע צו א ספר תורה) אז בשעת „לקחו כח ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה“³⁰

21. ולהעיר מהשקו"ט אם ספרים שנדפסו ע"י גוי יש בהם קדושה ואי רשאים ללמוד בהם (שד"ח פאת השדה כללים מערכת הדלית כלל לח. ושו"נ. וראה פתחי תשובה יו"ד סרע"א סק"כ). — אבל (נוסף לזה שלא מצינו עתה מי שיוהר בזה, הרי איז שייך למ"ש בפנים, כי גם הנזהרים בזה הוא לא מפני שאין יוצאים ע"י מצות כתיבת ס"ת (מכיון ששלוחו אינו בן ברית), כ"א מפני שאין בהם קדושה כו'. (22 יו"ד שם.

23. ולהעיר מהלשון בקיצור פסקי הרא"ש שם: הלוקח ס"ת כחוטף מצוה כתבה או הגי' בה אות אחת כאלו קבלה מסיני שמצות עשה ליכתוב ס"ת. וראה לשון הטור שם בריש הסימן.

24. מנחות שם. ובריש הלכות ס"ת. ראה ט"ז שם סוסק"א.

25. וצ"ע בלבוש שם ס"א „הלוקח ס"ת מן השוק ואינו מגיה בה דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק כלומר ואינו יוצא בזה מצות עשה זו, וממשיך, ואין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבה כו'“. ומביא דברי הנמוקי שם.

26. דלהרמ"א בסי' דינו שאינו יוצא כש, לקחו כו', לכאורה הוא גם האידינא בנוגע לחומשים משניות כו' (המבואר בסי' במחבר), ולא הוצרך לכפול דבריו. אבל בלבוש שם מפורש, או לקנות אותם... לא קיים המצוה כתיקונה עד... או שיקנה אותם, וראה לקמן סעיף ח"ט. ובגרי"א שם (סק"ט) כתב „ודברי רש"י עיקר“.

27. ראה שאגת ארי' סי' לו. מנ"ח מצוה תריג. שו"ת שמן רוקח ח"ג יו"ד סי' יז. כלי חמדה שם. ובכ"מ.

צו מחלק זיין (בין הזמנים) בנוגע וואס מען זאל שרייבן, אז „האינדא“ איז די מצוה „לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו“.

אויך דארף מען פארשטיין די הסברה אין די צוויי דיעות, צי מ'איז יוצא קיום מצות כתיבת ספר תורה מיט בלויז קויפן א ס"ת (ווי דעת רש"י והנמוקי יוסף אז אויך דעמאלט „מצוה עבד“, נאך „אי כתבה הוה מצוה יתירה“³¹), אדער מ'איז ניט יוצא דערמיט (כדעת הרמ"א³² (און אזוי איז אויך משמע דעת הרמב"ם³² בספר היד) אז אויב „לקחו כח ולא הגיה בו כו" (ו) אינו יוצא בזה“).

ד. בכדי צו פארשטיין דאס פאך דערט זיך פריער א הסברה אין דעת הרא"ש והפס"ד בשו"ע: ווי אזוי קען מען מחדש זיין³³ אז א מ"ע מן התורה זאל נשתנה ווערן מזמן לזמן, ביז צו זאגן אז „האינדא“ איז די מצוה ניט ווי זי איז מפורש בתורה?

און כאטש אז דער רא"ש אליין איז מבאר „כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם“ — דאס איז אבער לכאורה נאך תכלית ומכוון המצוה,

אין זייער²⁸, אבער ניט צו שרייבן זייער²⁸ (אפילו ניט מגי' זיין).

אבער²⁹ פונעם תוכן אין רא"ש איז מוכח ניט ווי דער חילוק הנ"ל: דער רא"ש זאגט „וזהו בדורות הראשונים כו" בהמשך צום לשון ודעת הרמב"ם (וואס ער ברענגט), איז מובן, אז דער רא"ש איז ניט אויסן צו מחדש זיין א נייעם גדר אין מצות כתיבת ספר תורה (אנדערש ווי דער רמב"ם³⁰), נאך בלויז

(28) עדין הוא לשון החינוך שם: „שנצטוינו להיות לכל איש אחד ישראל ספר תורה. ומובן הוא עפ"י ש"כ בשרשי המצוה שם „להיות לכ"א וא' מבני ס"ת מוכן אצלו שיוכל לקרות כו". ושם ואע"פ שהניחו לו אבותיו למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאל מהם כו". ועיי"ש בלשונו בסוף המצוה. אלא שלדעת „עיקר החיוב דאורייתא אינו רק בספר התורה. אלא שממשיך ש.אין ספק שגם בשאר הספרים שנתחברו ע"פ התורה יש לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת מן הטעמים שאמרנו. — במנ"ח שם (בתחלתו) כתב בפשטות בדעת החינוך שהמצוה היא רק הכתיבה [ומ"ש החינוך „להיות“ — מפרש להלן שם. המצוה שיהי לו ס"ת ע"י שיכתוב ויהי לו אי"כ היא מצוה תמידית וכי"ן מלשון הרהמ"ח שכתב שנצטוינו להיות כו"ן]. וצ"ע, שלכאורה לא משמע כן בחינוך, כנ"ל.

(28) כשיטת רש"י והנמוקי, ודלא כפסק הרמ"א. ובצפ"ע ה"ל תפלה (פ"ב ה"י): דבס"ת יש שני מצות א' מצות הכתיבה וא' מצות הלימוד מן הכתוב כו'. ועדין כה"ל ס"ת שם ה"ב. ומוסיף שם: והך של לימוד יוצא בשל אבותיו (משא"כ גבי מלך). (30) להעיר שגם לשון הרמב"ם בסהמ"צ היא „שצונו שיהי לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו ואם כתבו בידו כו" (כ"ה במהדורת הרי"ה העליון. ועדין בהרי"ה קאפת. אבל בדפוס שלפנינו: שיהי כל איש ממנו כותב ספר תורה לעצמו). ולהעיר שגם בספר היד שם מתחיל „מ"ע כו' לכתוב ספר תורה לעצמו, וממשיך „ואע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו כו' ואם אינו יודע לכתוב כו" (והא' דכופל הענין — י"ל שבתחלה כותב עצם המצוה ואח"כ מבארה).

(31) לשון רש"י מנחות שם.

(32) אבל מסתימת לשונו. וכל המגיה ספר תורה (שמשמע איזה ספר תורה שהוא, לאו דוקא הספר תורה שאחרים כתבו לו) כו' הרי הוא כאילו כתבו כולו, שאז (לא רק שקיים המצוה, כ"א) „היה כאילו קבלה מהר סיני“, משמע לכאורה, דאם לא הגיהו הרי עכ"פ קיים המצוה. ולפי"ז לא חור בו בספר היד מ"ש בסהמ"צ דגם בקנהו קיים המצוה. ולהעיר ש"א (הובא במקדש מעט לבני יונה שם סק"ט) דגם להרמ"א קיים המצוה, ומ"ש „אינו יוצא בזה“ היינו שאין המצוה כראוי.

(33) ראה ט"ז שם סוסק"ד.

איז „חייב הוא מה"ת" און ביז אין אן אופן אז „שנונים ומחודדים בפ"ד" און „משיב לו מיד" וכו'⁴⁰ — איז דאך שוין דא „למדה . . שימה בפיהם" אויפן בעסטן אופן,

קומט בפ' וילך א ספעציעלע מצות עשה מה"ת אז מען זאל טאן א מעשה (כתיבה) צו באקומען א (ספר) תורה שבכתב און לערנען אין דער תורה (ואולי י"ל הטעם ווייל דורך דעם איז דער לימוד לייכטער און טיפער (אתיות מחכימות), זיכער פון א טעות, ווייל הלומד מן הספר לא במהרה הוא משכח⁴¹, מ'קען חזר'ן בכל עת וכו', וואס דאס אלעס באוואונט כדבעי דעם „והפר גו'"; און בזמנ' אמירת הציווי איז די מעשה (כתיבה) געווען פאר-בונדן ואפשרי נאך דורך לימוד אין א ס"ת, תורה שבכתב (ווארום אר"י הוא דרביע עלי⁴², אויפ'ן גברא — תושבע"פ האט מען דאן ניט געטארט פארשרייבן, דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם⁴³).

דורך דעם (אר"י דרביע) קומט צו א זייטיקע זאך ניט מצד דעם ענין דיין פון „למדה . . שימה בפיהם", נאך מצד די דינים ווי אזוי ווערט א ספר — א ספר תורה⁴⁴: עס דארף זיין שרעט, לשמה, בכתב אשורי און בלשון הקודש,

אבער מעשה המצוה גופא שטייט דאך מפורש אין-תורה: כתבו לכם את השירה הזאת — א מצוה צו שרייבן א ספר תורה³⁴?

ה. וי"ל הביאור בזה: פון דעם וואס גלייך נאכדעם „כתבו לכם גו'" איז דער פסוק ממשיך אז די (תכלית ה)מצוה איז „ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" — און ווי ס'איז אויך מובן פון דעם גאנצן המשך הפרשה³⁵, אז ענינה פון כתיבת ספר תורה איז בכדי עס זאל זיין „שימה בפיהם", אז די תורה זאל ביי זיי ווערן „לעד" אויך אין דעם זמן ווען „וניאצוני והפר את בריתי" — דערפון לערנט ארויס דער רא"ש, אז דער ענין פון „כתבו לכם" איז ניט דער עצם גדר המצוה, נאר בלויז א חיוב פרטי אין דער מצוה.

[וי"ל דוגמא לזה: די תורה³⁶ זאגט ביי מצות מזוזה „וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", כאטש דער גדר המצוה איז (ניט כתיבת המזוזה, נאך) „לקבוע"³⁷ מזוזה³⁸].

דער גדר המצוה איז, ובהקדם —

עס איז דא די מצוה פון לימוד התורה וייתה מזה „ות"ת כנגד כולם" און אין דער מצוה — איז דער עיקר וויסן „כל ההלכות פסוקות בטעמיהן"³⁹ און דאס

(34) ראה שו"ת חת"ס יו"ד סי' רנז. בינת סופר כלל יב סי'א. שו"ת שמן רוקח שם. ועוד.

(35) לא, טז ואילך.

(36) ואתחנן ו, ט.

(37) כנוסח הברכה, וכ"ה לשון הרמב"ם במנין המצות בהתחלת ספר היד מ"ע טו. ובהכותרת להל' תפילין ומזוזה. הל' מזוזה פ"ה ה"ז.

(38) ולהעיר מלשון הטור וש"ע יו"ד ר"ס רפה „מ"ע לכתוב כ"י". וראה פנים יפות ואתחנן שם. ובאורכה ביאור הרי"ף פערלא (לסהמ"צ רס"ג) ח"ג מילואים ס"ד.

(39) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי'א.

(40) הל' ת"ת שם סי'ג (מקדושין ל, סע"א).

(41) ירוש' ברכות רפ"ה.

(42) ראה לשון הלבוש שם ס"ב.

(43) עירובין עח, ב. וראה אנצ' תלמודית בערכו.

(44) גיטין ט, ב.

(45) ואף ד. מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהן קדושת ספר תורה (רמב"ם הל' ס"ת פ"ז הי"ד) — הרי הפסיד שבנדו"ד צ"ל דוקא כולה (ראה מקורו בצפ"ע שם. ובשאנ"א סליד הקשה מנ"ל דכל התורה במשמע הא מותר לכתוב כל חומש וחומש כ"י בפ"ע).

זיינען דא אין שלמי שמחה, וואס זיינען נאכלים בטהרה און בירושלים כו', וואס דאס זיינען אלץ ענינים און הגדרות מצד דעם ענין הקרבן פון שלמי שמחה, אבער ניט מצד גדר השמחה שבו, וואס נאר דאס איז נוגע (לדעה זו) לקיום מצות שמחת⁵⁰ יו"ט.

ועד⁵¹ בעניננו — ובלשון הש"ס⁵², לא מן השם הוא זה: די אלע פרטי דינים וואס זיינען דא אין כתיבת ספר תורה זיינען מצד דעם חפצא פון ספר תורה, ניט מצד דעם חוב ומצוה פון „כתבו לכם את השירה הזאת“ בכדי עס זאל קענען זיין ולמדה, שימה בפיהם.

ובמילא איז מוכן, אז אויך לדעת הרא"ש איז אין דעם גדר המצוה הו"ו ניט געווארן קיין שינוי.

עס בלייבט נאך אבער די שאלה — מען זעט דאך ניט אז מ'זאל מקיים זיין דעם „לכתוב“ פון די חומשים וכו' נאר דאס טוט דער מדפיס וכי"ב ואפילו אז ער באשטעלט בא עס און מאכט עס פאר א שליח איז דאך מצוה בו יותר מבשלוחו — איז דאס פארענטפערט לויט דעם ביאור לעיל (סעיף א) בנוגע לס"ת. ועוד ועיקר — לקמן סעיף ט.

ז. ועפ"ז — אז בשייכות פון צוויי ענינים קען זיין פרטים וועלכע זיינען „דון מינה ומינה“ ופרטים⁵³ וועלכע אוקי

וכו'⁵⁴ — דערפאר בנוגע לפועל מוז דער „כתבו לכם“ זיין א כתיבה מיט פרטי דינים הנ"ל.

אבער⁴² — „האידינא“ — ווען מצד „עת לעשות לה“ הפרו תורתך⁴⁶ האט מען פארשריבן אויך תושבע"פ⁴⁷, און דער לימוד בכדי „לידע פ"י המצות והדינים על בוריים“ איז ניט פון א ספר תורה, נאר פון די פארשריבענע חומשי תורה משנה וגמרא ופירושהו, איז די מצוה פון „כתבו“ (די מעשה) פארבונדן מיט די ספרים; און ביי זיי איז ניטא קיין דין שרטוט וכו' די פרטי דינים וואס זיינען דא אין א ס"ת, איז בהתאם לזה ביי קיום המצוה דורך זיי דארף זיין ומספיק א מעשה וועלכע מאכט זיי פאר ספרים דורך וועלכע עס קען זיין ולמדה שימה בפיהם מתוך הכתב⁴⁸.

ו"ל דוגמא לזה על דרך „דון מינה ואוקי באתרא“⁴⁹.

ו. א מעין ודוגמא לדבר: דער חיוב שמחה ביו"ט, וואס בזמן הבית איז דאס געווען דורך שלמי שמחה, איז לכמה דיעות חל (מדאורייתא) אויך בזמן הזה דורך אכילת בשר, וואס „אין שמחה אלא בבשר“⁴⁹.

עס איז מוכן בפשטות אז די שמחה בבשר בזמן הזה האט ניט די גדרים וואס

45* בנוגע לכתובה כולה — ראה הערה הקודמת.

46* תהלים קיט, קכו. גיטין שם ע"א.

47* ראה פרישה שם.

48* להעיר מענין מעין זה גבי קריאת ההפטרות בזה"י (ראה שו"ע אדה"י א"ח סרפ"ד סיד ובקו"א שם).

49* יבמות עח, ב. ושי"נ.

49* ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. מג"א א"ח סרמ"ט סק"ז. מחה"ש שם. ועיין שו"ע אדה"י א"ח סתקכ"ט ס"ז.

50* ראה מחצית השקל למג"א שם דמוכח מדברי רש"י (תענית ל, סע"א) דהשמחה היא בבשר עצמו לא מצד שהם שלמים.

51* שבת קטז, רע"א. ועוד. ועד"ז במשנה מכות כא, ב.

52* להעיר ש(ר"ק) היקש וגז"ש אינם למחצה (גדרים ז, א. וזכרים מז, א), וגם דברים שבהיקש וגז"ש יש חילוקים. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערך הנ"ל.

מחולק און ס'איז דא א נפק"מ צווישן זיי⁶², (וואָרומ אויב ניט, איז מאי קמ"ל בענינים שונים) דער לשון וואלט געווען ר' פלוני ור' פלוני אמרו.

ועוד כהנה.

ת. עפ"י יש לומר, אז דאס וואס דער רמ"א פסק'נט, אבל לקחו כך ולא הגיה בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה" און ער איז יוצא דוקא ווען „שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנאו והוא ה' מוטעה והגהיה" (ניט ווי דעת רש"י והנמוקי יוסף, אז אויך ווען לקח ס"ת מן השוק איז מען מקיים די מצוה), איז דאס געזאגט געווארן נאָר ביי כתיבת ספר תורה, אבער בנוגע די חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, וואס „האידינא" באשטייט אין זיי די מצות כתבו לכם (לדעת הרא"ש), איז מען לכוי'ע יוצא דורך קויפן די ספרים און לערנען אין זיי⁶³.

והביאור: לכוי'ע איז די מצוה פון כתבו לכם א גדר פון „קבלת התורה", וואס באשטייט אין זיין עש"י אויף צו נעמען און באקומען די תורה און לערנען אין איר. די שאלה איז — אויף וויפל דער פועל והפעולה זיינען פאָר-בונדן מיט דעם נפעל:

וויבאלד אז בדורות הראשונים איז די מצוה „ועתה כתבו לכם" געווען פאָר-בונדן מיט א ס"ת „שהיי כותבים ס"ת ולומדים בו", וואס דעריבער מוז די כתיבה זיין לשמה, אויף א קלף מעובד ומשורטט, און אזוי אלע אנדערע תנאים וגדרים (כותבים כולו כו'), איז די חפצא פון ס"ת מחייב און מכריח כו"כ תנאים

באתרא — קען מען מסביר זיין כמה ענינים, ולדוגמא במקצעות שונים:

תפלות במקום תמידין תקנום⁶⁴, פונ-דעסטוועגן איז אפילו לכתחילה ניטא קיין השתדלות אז עס זאל זיין אין דעם ציבור א כהן (והטעם דמצינו קרבן בלא כהן — דאין כהן בבמה⁶⁵), משא"כ בנוגע להזמן⁶⁶, דאָרפן די תפלות זיין בזמן הקרבת התמידים⁶⁷ (כי בכל קרבן שבזמן — עבר זמנו בטל קרבנו)⁶⁸.

אין סדר ליל פסח: דער מנהג „במדינות אלו" איז, אז מ'איז נזהר ניט צו עסן „בשר צלי בליל פסח", גזירה שמא יאמרו פסח הוא⁶⁹; אעפ"כ נעמט מען א זרוע צלוי, זכר לפסח שהי' צלי אש⁷⁰, ווייל אכילה בפסח — איז עיקר גדר הפסח „שלא בא מתחילתו אלא לאכילה"⁷¹.

דער כלל⁷² אז ר' פלוני ור' פלוני בשיטה אחת קיימי, איז מובן אז ס'זיי-נען דא פרטים אין וועלכע זיי זיינען

(53) כן הובא בכ"מ. ובברכות כו, ב („כנגד תמידין") ואין נפק"מ בנדו"ד. ובשו"ע אדה"י אריח סי' קח סי"ח. שחרית ומנחה שהם במקום התמידים.

(54) תרי"ב אחרי יו, ו. זבחים ק"ג, רע"א. ק"ט, ב. (55) וכן „צריך לזהר שתהא דוגמת הקרבן בכונה ושלא יערב בה מחשבה אחרת כו' ותהא מעומד כמו עבודה בקביעת מקום כמו הקרבנות כו' שלא יחוצ דבר בינו לקרב כמו הקרבן כו'" (שוש"ע ודאדה"י שם ס"ח סי"ד).

(56) ברכות שם. שו"ע אדה"י שם ר"ס פט. (57) ואף שלתפלה יש תשלומין בתפלה הסמוכה ולא אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו בקרבנות (ברכות שם ע"א. תודיה"י איבעא שם) — הרי אין לו שכר תפלה בזמנה (ראה ברכות שם. שו"ע אדה"י שם סוס"א. סי' קח סוס"ב).

(58) שו"ע אדה"י אריח ר"ס תעו. (59) שו"ע אדה"י שם סתע"ג סכ"א (משו"ע שם ס"ד).

(60) פסחים עו, ב במשנה. (61) ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך אין הלכה בשיטה. ושי"ן.

(62) ראה פסחים לב, ריש ע"ב, כולוהו סבירא להו כו' ובהא פליגי כו'. (63) וראה גם דעת קדושים שם סוסק"ז.

משא"כ לדעת רש"י והנמוקי איז די קדושת הס"ת ניט א חלק פון דער מצוה פון כתבו לכם [די תנאים זיינען נאך אויף פועל'ן קדושת ס"ת] ובמילא איז אויב די קדושה איז שוין דא — איז אויך בס"ת מספיק ווען קנאו — לקחו (מ) השוק).

לפ"ז איז מובן אז דאס וואס „האידינא מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, מיינט עס ניט (אפילו אויך לדעת הרמ"א), אז דאס מוז זיין באופן פון כתיבתו אדער בשליחותו אדער דורך מגיה זיין דעם ספר, ווייל אט די ספרים מצד ענינם פאדערן ניט אז ביי זיי זאל זיין דוקא מעשה אדם, עס קען זיין מעשה „קוף“ (מכונה) — אבי זי איז כתובה — איז דא ובשלימותו — „ולמדה שימה בפיהם“.

ול' הרא"ש והשו"ע „כותבים“ די חומשים — ווייל דער מקור הדין ויסודו איז „כותבים ס"ת“ — אבער עס איז דון מינה ואוקי באתרא.

יוד. עפ"ז קומט צו הסברה וביאור באופן קיום מצות „ועתה כתבו לכם את השירה הזאת“ ווי מאיז דאס מקיים „האידינא“:

וי"ל דוגמא — כשם ווי אין דער מצוה פון לימוד התורה איז דאך היינט ניט דער סדר אז מען זאל אפערנען כל התורה (ההלכות) כולה⁶⁶, און דערנאך ערשט לעיין ולפלפל כו'.

עד"ז איז בנוגע צום קיום מצות „כתבו לכם את השירה הזאת“ „האידינא“, אז דאס מיינט ניט אז ער איז מחוייב צו שרייבן אליין (אדער קויפן) און אלע

בעשיתו און די פעולות ווערן א חלק פון מצות כתיבתה⁶⁴ („השירה הזאת“).

אדער דער פועל און די אלע תנאים זיינען נאך מצד קדושת הס"ת, ניט מצד מצות „כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה“.

ט. און דאס איז די הסברה פון די צוויי דיעות הנ"ל בנוגע קיום מצות כתבו לכם ווען מאיז דאס מקיים מיט א ספר תורה: שיטת הרמב"ם והרמ"א איז, אז וויבאלד די מצוה איז פארבונדן מיט דער קדושה פון כתיבת ס"ת, און די קדושה איז מחייב די תנאי המעשה — כתיבת הס"ת, ווערט אט די מעשה (ניט נאך א פרט אין דער חפצא, אין קדושת ס"ת, נאך אויך) א חלק פון דעם קיום המצוה פון כתבו לכם.

און דעריבער, ווען ער איז מקיים די מצוה המוטלת עליו, מיט שרייבן א ס"ת, דארף זיין די מעשה המצוה, דורך כתיבת ס"ת, אדער מגיה זיין א ס"ת „שהי' מוטעה“⁶⁵ — דורך זיין פעולה ווערט נגמר ונשלם דער כתבו לכם. אבער „לקחו כר ולא הגיה בו דבר“, איז ער גיט יוצא.

64) להעיר שברמב"ם, וכן בטושו"ע, המ"ע לכתוב ס"ת היא התחלת (והקדמה ל) פרטי הדינים באופן כתיבת ס"ת.

65) ולא כפי' התוס' כו' מנחות שם, כי הי' אצל חבירו בעבירה כנ"ל הערה 15.

*) אלא: א) שכתושו"ע הוא ס"י בפ"ע והכוונתו דהתי' (בשו"ע). **לכר** מצות כתיבת ס"ת, משא"כ ברמב"ם. ב) כשושו"ע הסי' שלאחזי הוא דיני העור שנכתבה עליו ושרטטה ודין הדיו, משא"כ ברמב"ם שכתבם לפ"ז בפ"א בידד עם דיני קלף של תפילין כו', ובפ"ז שם ממשיך חיפך (בהיד ואילך) בדיני ואופן הכתיבה.

66) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ז. וראה שם פ"ג ק"א סק"א.

דאָס דאָ בכל זמן ובכל מקום, ווען אַ איד קויפט ספרים און לערנט אין זיי.

מכל הנ"ל איז אויך מובן ווי וויכטיק עס איז די השתדלות אַז יעדער איד זאל האָבן ספרים אין זיין הויז — ומה טוב אַ „בית מלא ספרים“ — אָבער עכ"פּ מוזן זיך ביי אים געפינען די יסוד ספרים: (סידורים) חומשים (תנ"ך) משניות ספרי פסקי דינים וכו', און עס זאל זיין דער „ולמדה" אין זיי, „שימה בפייהם“.

יב. ומענין לענין באותו ענין יש להוסיף בדרך אפשר:

די מצוה פון כתיבת ספר תורה, וואָס מען לערנט אַפּ פון פסוק „ועתה כתבו לכם את השירה“, איז כנ"ל כל הס"ת כולה —

ו"ל בזה הוספה על פשט הלשון: ווי באַלד אַז ליכא מידי דלא רמיזא באר: רייתא⁶⁷, איז אין דער ס"ת, אין תורה שבכתב, מרומז וכלול אויך כל התורה שבע"פ כולה, וואָס — ניתנה למשה מסיני, משנה, תלמוד ואגדה וכו' ביז כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש⁶⁸ וכו'.

און אזוי איז עס אויך (אין דער מצוה פון כתיבת ספר תורה) מצד דעם גברא, זאָגט דאָך די גמרא, אַז דער וואָס שרייבט אַ ספר תורה איז „מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני“.

און כאָטש אַז בפשטות קען מען לערנען אַז דער מעלה עליו וכו' מיינט אַ שוכר, דעם שוכר אַז מ'נוצט עס אַלס אַ רא"י אַז ער האָט כשלעצמו מעלת מקבל תורה מסיני — ווי דער נמוקי יוסף⁶⁹

ספרים (חמשה חומשי התורה משנה גמרא ופירושיהו), און אַז נאָר דאָן איז מען מקיים די מצוה — וואָס פירושיהו איז אַ ריבוי גדול ומעשה רב מ'זעט בפועל די ספרים וואָס רוב אידן ככולם האָבן זיינען ניט מכל סוגים הנ"ל וכו'⁶⁷.

יא. עפ"ז איז מובן וואָס די גמרא⁶⁸ זאָגט „כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני“, און דער רמב"ם ברענגט דאָס אַראָפּ אויך אין ספר הלכה שלו, וואָרום דאָס איז דער גדר פון מצוה „ועתה כתבו לכם“ — אַז ענין ומעין קבלת התורה⁶⁹ וואָס קומט דורך זיין עשי', דורך זיין שרייבן און צו-גרייטן די ספר תורה (אָדער דורך קויפן די ספרים הנ"ל מממונו), און דורך „ולמדה" שלאח"ז.

ס'איז נאָר וואָס „בדורות הראשונים" האָט מען די מצוה מקיים געווען דורך כתיבת ספר תורה, וואָס ווען „כתבו בידו" איז ביי אים די קבלת התורה אין אַן אופן פון שלימות — „הרי הוא כאילו קבלו מהר סיני", אַז ס'איז ענלעך צו דעם קבלת התורה בפעם הא', אזוי אַז דאָס האָט געבראַכט דעם לימוד ושמירת המצוות בשלימות. אָבער מעין זה איז

(67) וע"פ הכתוב בפנים — לכאורה מובן שמקיים המצוה ד.למדה" בתורה משנה וגמרא ופירושיהו באיזה שפה שתהי' אף שלא נכתב בלח"ק, וכן מקיים המ"ע דוכתבו לכם, כשקונה ספרים אלו בכל לשון. ולהעיר מצפצי"ה תפלה שם בסופו. וראה מקור חסד לספר חסידים סי' תד.

(68) מנחות שם.

(69) וי"ל שלכן נאמרה למשה בסוף שנת הארבעים (נוסף על שאז דוקא ישנה כל התורה) — מצוה האחרונה דתרי"ג מצוות, שזהו מעין קבלת התורה (כל המצוות שנצטוו) לאחר שהנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה גוי ועובדי ופר את בריתי גוי'.

(70) ראה זח"ג רכא, א.

(71) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד.

שמור רפמ"ז. ויק"ר רפכ"ב. ועוד.

(72) בריש ה' ספר תורה.

ו"ל — ע"ד המלמד את בן חבירו
 תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו"י
 יג. ויה"ר אז בקרוב ממש זאל זיין
 ותחזינה עינינו בביאת מלך המשיח
 ממש, און וועט שרייבן די משנה התורה
 „לשם המלך" וואס „יה" עמו תמיד כו'
 שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי
 חייו"⁷⁶, און עס וועט נתגלה ווערן
 מלכותו של הקב"ה „וה' ה' למלך על
 כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו
 אחד"⁷⁷.

(משיחות אחש"פ וש"פ קדושים תשמ"א)

זאגט „שיש למדת רחמים לומר כמו
 שטרח טורח זה כן ה' טורח ללכת
 במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני" —
 און איז ניט א שחר א מסובב פון דער
 מצות כתיבת ספר תורה;

דער רמב"ם אבער וועלכער ברענגט
 דאס אראפ להלכה אין זיין ספר היד,
 וואס באשטייט פון „הלכות הלכות"⁷³,
 ובפרט אז ער האט עס אריינגעשטעלט
 אין מיטן⁷⁴ דער ערשטער הלכה וואו עס
 רעדט זיך וועגן דער מצוה בפועל —
 און איז נאך דערביי משנה פון לשון
 הגמרא און זאגט „ואם כתבו בידו הרי
 היא כאילו קבלה מהר סיני" — איז
 משמע אז דער ענין איז א שחר ומסובב
 פון דער מצות כתיבת ספר תורה,

(73) ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד בסופו.

(74) כי לכאורה כשכותב מעלה או שחר המצוה
 או שרשי וטעמי המצוה כותבם בסוף ההלכות ודיני
 המצוה. ראה לדוגמא הל' תפילין ספ"ד (הכ"ה-כו).
 הל' מזוזה ספ"ז. סוף הל' ס"ח. ובכ"מ.

(75) סנהדרין יט, ב. פרש"י עה"ת במדבר ג, א.
 וראה לעיל ע' 8 ואילך.

(76) רמב"ם הל' ס"ח שם ה"ב.

(77) זכרי' יד, ט.

חג השבועות ב

אז „צריך לאכול ולשמוח בו להראות שנוח ומקובל לישראל יום שניתנה בו התורה“, טאר מען ניט פאסטן קיין תענית חלום. דאס הייסט, אז בחגה״ש איז פאראן (ניט נאר דער חיוב פון עונג בכלל, במילא קען דאס זיין דורך דעם עונג פון „תענית חלום“, נאר) א חיוב אכילה⁹ — „צריך לאכול בו להראות שנוח ומקובל בו“.

אין פלוג איז עס א דבר תמוה:

די מועדים פסח און סוכות זיינען א זכר (בעיקר) צו חסדים גשמיים — די חירות פון (שעבוד) מצרים (בפסח) און „בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים“¹⁰ (די ענני הכבוד „שהקיפם בהם לצל לבל יכה בהם שרב ושמש“¹¹) — און פונדעסט-וועגן קען ביי זיי זיין א פאל ווען זייער חיוב העונג ווערט אויסגעפירט ניט דורך א סעודה גשמית, נאר פארקערט דורך א תענית:

און דוקא ביי חגה״ש, „יום שניתנה בו תורה“ וואס איז אינגאנצן אן ענין פון חסד רוחני, מוז עונג ושמחת יו״ט זיין אַלעמאַל פאַרבונדן דוקא מיט אכילה גשמית און מ׳טאר דערפאַר ניט פאסטן

א. דער יו״ט פון שבועות איז אויס-געטיילט פון די אַנדערע רגלים דער-מיט, וואָס „הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם. מאי טעמא, יום שניתנה בו תורה הוא“¹.

ביי די אַנדערע ימים טובים איז פאראן א פלוגתאי צי מען קען זיך פירן אין אן אופן פון „כולו לה“ אָדער עס מוז זיין „חציו לכם“; משא״כ ביי שבועות זיינען אַלע מודה „דבעינן נמי לכם — שישמח בו במאכל ומשתה להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו“³.

און אפילו לפי ההלכה, אז ביי אַלע ימים טובים מוז זיין „חציו לכם“ (און מ׳דאַרף פראַווען שמחת יו״ט במאכל ובמשתה) — איז נאָך אַלץ פאראן א חילוק פון שבועות לגבי אַנדערע רגלים:

ביי „שאר ימים טובים ושבתות“ איז דער דין, אז מען מעג פאסטן א תענית חלום. וואָרום אַע״פּ אז עס איז דאָ דער חיוב פון עונג שבת יו״ט — היות אָבער אז „נפשו עגומה על חלומו . . א״כ התענית הוא עונג לו“⁶.

משא״כ בחג השבועות, איז וויבאַלד

(1) פסחים סח, ב.

(2) פסחים שם. ביצה טו, ב.

(3) רש"י פסחים שם. שו"ע אדה"ז חא"ח סתצ"ד

סי"ח.

(4) רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ט (ובמ"מ שם).

טושו"ע א"ח ר"ס תתקט. שו"ע אדה"ז שם סי'.

(5) שו"ע אדה"ז סתצ"ד שם.

(6) טא"ח ספ"ח. שו"ע אדה"ז שם ס"ג (וראה

לקמן הערה 34 בשו"ג), ובקרא לסי' תצח סק"ה

(גבי יו"ט, אף דעם יש גם חיוב שמחה. וכ"ה בדרכי

משה לטא"ח סתקכ"ט. ואכ"מ). והוא מהרשב"א

ברכות לא, ב. ועד"ז בבבלי המאור פסחים שם. ועוד.

(7) ל' אדה"ז סתצ"ד שם, ע"פ ל' רש"י פסחים שם

(אלא שברש"י קאי על הדין דלכ"מ, שאינו שולל

תענית חלום. ואכ"מ).

(8) שו"ע אדה"ז שם, ממהר"ל הובא בחק יעקב

שם סק"ח (ומפרש כן במג"א סתרי"ד ס"א. אבל ראה

אלי' רבה סתקכ"ט סק"ז). וראה לקמן הערה 32.

(9) ראה חידושי רבינו דוד בונפיד וחי' שפת אמת

לפסחים שם.

(10) אמור כג, מג.

(11) שו"ע אדה"ז א"ח סתרי"ב. מפור' שם